

УДК 2-67:322.1:323.28:329.15:94(474.2)  
DOI: <https://doi.org/10.17721/sophia.2025.25.8>

Богдан СИНЧАК, д-р. філос. з журн., доц.  
ORCID ID: 0000-0002-8186-5692  
e-mail: b.synchak@ugi.edu.ua

Приватний вищий навчальний заклад "Український гуманітарний інститут", Буча, Україна

## ЗАБОРОНА МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ В ЕСТОНІЇ: ОБМЕЖЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ СВОБОДИ ЧИ БОРОТЬБА З РОСІЙСЬКИМ ВПЛИВОМ

**Вступ.** Наведено обґрунтування підстав заборони московського патріархату в Законі про церкви та конгрегації Республіки Естонії. Визначено чинники, що впливають на сприйняття Естонією діяльності московського патріархату як "ворожого впливу". Обґрунтовано характеристику московського патріархату як загрози національній безпеці в означеному Законі.

**Методи.** Методами аналізу і синтезу було визначено стан розробленості теми дослідження. Застосовано методи моніторингу й моделювання для предметного вивчення проблемних аспектів естонського законодавства в контексті регулювання діяльності ЕПЦ МП.

**Результати.** Зіставлено чинники, що характеризують заборону МП в Естонії як обмеження релігійної свободи чи боротьбу з російським впливом. Деталізовано зміст положень Закону про церкви та конгрегації Республіки Естонії. Визначено різницю між обмеженням релігійної свободи та протидією деструктивному російському впливу.

**Висновки.** Розглянуто приклад Естонського досвіду обмеження діяльності московського патріархату на своїй території порівняно з українським. Визначено, що український та естонський досвід боротьби з російським впливом у контексті протидії поширенню інформаційної війни в релігійній площині сутнісно є схожим. Доведено, що основною проблемою тут виступає відстоювання національних інтересів, а не обмежування релігійної свободи.

**Ключові слова:** заборона московського патріархату в Естонії, обмеження релігійної свободи, інформаційна війна в релігійній площині, позарелігійна діяльність московського патріархату, російсько-українська війна.

### Вступ

Актуальність дослідження проблематики заборони Московського патріархату в Республіці Естонія зумовлена необхідністю зіставлення українського та Естонського досвіду боротьби з російським впливом у контексті обмеження діяльності Московського патріархату. У резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) № 2540, від 17 квітня 2024 р. висловлюється колективне "приголомшення зловживанням релігією та спотворенням християнської православної традиції режимом В. Путіна та його ставлениками в ієрархії Московського патріархату (МП)" (Parliamentary Assembly, 2024). У цьому документі асамблея фактично "закликає всі держави розглядати Патріарха Кирила та російську православну ієрархію як ідеологічне продовження режиму В. Путіна, співучасника воєнних злочинів і злочинів проти людства, що здійснюються від імені РФ та ідеології "русского мира" (Parliamentary Assembly, 2024). Це вказує на визнання ПАРЄ регулярного й довгострокового залучення МП у підтримку російсько-української війни, та використання впливу церкви на суспільну свідомість як інструменту в інформаційній війні проти колективного Заходу загалом і проти України зокрема.

Проблематика заборони Московського патріархату загалом привертає увагу українських науковців та дослідників. Наприклад, А. Міщук та М. Міщук звертають увагу на загрози національній безпеці України, пов'язані з цим (Міщук, & Міщук, 2023). Тут варто наголосити, зокрема, на конфліктності питання, пов'язаного зі сферою впливу РФ. Натомість О. Золотарьова окреслює сферу політико-правового аспекту підстав припинення діяльності Московського патріархату в умовах воєнного стану (Золотарьова, 2022). Адже актуальною залишається проблематика забезпечення демократичних прав і свобод. О. Добродум, Е. Мартинюк та О. Никитченко звертають увагу на особливості діяльності Московського патріархату в Україні в умовах воєнного стану (Добродум та ін., 2022). Тут характеризується ситуація щодо необхідності врегулювання означених суперечностей. М. Букач зазначає необхідність формування безпекової

громадянської позиції щодо сприйняття діяльності УПЦ МП (Букач, 2023). Це вказує на необхідність досягнення суспільного консенсусу. Результати означених досліджень вказують на загальний науково-дослідницький інтерес до заявленої проблематики. Проте у вищенаведених працях не характеризується питання заборони Московського патріархату за кордоном. Саме тому визначена проблематика потребує додаткової уваги.

**Метою** дослідження є визначення конструктивності сприйняття заборони МП в Естонії – як обмеження релігійної свободи чи як боротьби з російським деструктивним впливом.

### Методи

У ході дослідження для визначення стану розробленості теми дослідження і вивчення особливостей окремих компонентів роботи було застосовано методи аналізу та синтезу. Методи моніторингу й моделювання застосовано з метою предметного вивчення проблемних аспектів естонського законодавства, спрямованого на обмеження діяльності Московського патріархату. Завдяки систематизації опрацьованих даних методами індукції та дедукції було сформульовано предметні узагальнення щодо специфіки регулювання державою діяльності ЕПЦ МП.

### Результати

Охарактеризована тематика є, зокрема, корисною для України в контексті зіставлення досвіду заборони МП в Естонському законодавстві порівняно з українським. Адже 23 вересня 2024 р. в Україні набув чинності закон "Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій" № 3894-IX, який передбачає припинення діяльності на території України релігійних організацій, пов'язаних з РПЦ" (Собенко, 2024), тобто фактично самого МП. Натомість 27 січня 2025 р. в Естонській Республіці зареєстрували доволі схожий на український "Закон про церкви та конгрегації до Закону про внесення змін до Закону 570 SE", у змісті якого обґрунтовуються підстави для заборони МП на території країни. Для предметного розгляду заявленої проблематики варто деталізувати зміст його положень (табл. 1).

Таблиця 1

## Обґрунтування підстав заборони МП у Законі про церкви та конгрегації Республіки Естонії (Riigikogu, 2025)

№	Теза з пояснювальної записки	Коментар
питання обмеження релігійної свободи	питання боротьби з російським впливом	
1.	"Естонська Республіка як демократична держава виступає за свободу віросповідання. Держава повинна гарантувати можливість вільно обирати релігію, яку людина сповідує".	Декларується повага до права на свободу віросповідання.
2.	"У сучасному світі держава також повинна захищати людей від терористичної та іншої пропаганди ненависті і підбурювання до насильства".	Свобода релігії vs зловживання нею.
3.	"Православні громади і парафії також повинні самостійно оцінити загрозу для громадського порядку і своїх членів, яку становить ворожий вплив, і вжити необхідних заходів для розриву зв'язків з МП".	Відповідальність церков в контексті національних інтересів.
4.	"Таким чином, поряд із повагою до свободи релігії чи переконань існують виклики, які загрожують національній безпеці та безпеці суспільства".	Зловживання свободою як загроза нац. безпеці.
5.	"Вимоги до діяльності релігійної громади та релігійного об'єднання конкретизовані і прямо виключають наявність іноземної особи або об'єднання з істотним впливом, а також наявність статутного, договірної, іншого документального або економічного зв'язку з іноземною релігійною громадою або релігійним центром, керівним органом або духовним лідером, якщо вищезазначене становить загрозу безпеці Естонської держави, конституційному або громадському порядку, підтримує воєнну агресію або підбурює до війни, терористичних злочинів або іншого незаконного застосування збройної сили чи насильства, або у своїй діяльності суперечить загальноновизнаним принципам міжнародного права".	Центр впливу релігійної організації МП в РФ, адже вона є загрозою національній безпеці. Це безпосередньо узалежнюється підтримкою МП війни та її легітимізації в релігійному середовищі.
6.	"Реалізація проекту матиме позитивний вплив на національну та внутрішню безпеку, а також соціальний вплив".	Пріоритетом є національна безпека.
7.	"Однією з головних цілей проекту є запобігання через адміністративні відносини релігійної громади ворожому впливу та дезінформації, не пов'язаній з практикою віри, на членів громади або людей, які проживають у монастирі, беручи до уваги безпекову ситуацію у світі".	МП як інструмент інформаційної війни РФ проти Республіки Естонія.
8.	"Держава зобов'язана захищати права всіх осіб, об'єднань і спільнот на своїй території – а свобода релігії чи переконань також стосується права на безпеку".	Свобода – це право на безпеку.
9.	У заяві Рійгікогу від 06.05.2024 р. "Про оголошення Московського патріархату інституцією, що підтримує військову агресію Російської Федерації" наголошується на необхідності запобігання ворожому впливу Московського патріархату".	Попередня констатація того, що МП є джерелом ворожого впливу.

Таблиця 2

## Обґрунтування характеристики МП як загрози національній безпеці в Законі про церкви та конгрегації Республіки Естонії (Riigikogu, 2025)

№	Теза з пояснювальної записки	Коментар
питання обмеження релігійної свободи	питання боротьби з МП в інтересах національної безпеки	
1.	"Починаючи з 1990-х років, російські спецслужби використовують священнослужителів і найбільш радикально налаштованих прокремлівських членів громад, пов'язаних з СРСР і російськими спецслужбами, для підризу української державності".	МП як чинник загрози державності України, а отже, й Естонії
2.	"Діяльність керівництва РПЦ на службі ідеології "русского мира", пов'язаного з російськими спецслужбами, протягом багатьох років давала дуже різноманітну картину арсеналу російської антизахідної політики впливу".	Антизахідне спрямування позарелігійної діяльності МП
3.	"Для російських інтересів важливо зберегти зв'язки, вплив і активи РПЦ за кордоном, оскільки ця організація є одним із небагатьох важелів російського впливу, який поки що не зазнав прямого впливу міжнародних санкцій".	МП як інструмент російського впливу за кордоном
4.	"Ієрархія Московського патріархату РПЦ, включаючи Патріарха Кирила, просуває ідеологію "русского мира", оголошуючи війну проти України та "сатанинського" Заходу "священною війною всіх росіян", закликаючи православних віруючих жертвувати собою заради своєї країни".	Прямий зв'язок ідеології МП з російською загарбницькою антиукраїнською ідеологією
5.	"Асамблея закликає всі держави розглядати Патріарха Кирила та ієрархію РПЦ як ідеологічне продовження режиму В. Путіна, який брав участь у воєнних злочинах та злочинах проти людяності в ім'я ідеології РФ та "русского мира".	Колективне засудження Асамблеєю ЄС з алученості МП у війну
6.	"Рійгікогу зазначив, що заклики Московського патріархату становлять загрозу безпеці та виживанню Естонії, а також пряму загрозу громадському та конституційному порядку в Естонії".	МП як чинник внутрішньої дестабілізації в Естонії
7.	"Цільова аудиторія: все населення країни. Важливими є масштаби впливу та частота виникнення. У своїй заяві від 06.05.2024 р. Рійгікогу заявив, що заклики МП становлять загрозу безпеці та стабільності Естонії, зокрема пряму загрозу громадському та конституційному порядку в Естонії".	Заборона МП має з начення не лише для православних, а для усього населення країни

У заяві Рійгікогу від 06.05.2024 р. ідеться про "засудження діяльності МП з виправдання та підтримки спрямованої проти України російської агресії". У ній МП "оголошується інститутом, який підтримує воєнну агресію Російської Федерації. Рійгікогу підкреслює, що це стосується МП як інституту та керівного органу, а не людей, які дотримуються традицій православ'я" (Рійгікогу об'явив Московський патріархат інститутом ..., 2024). Це є важливим компонентом для розуміння сутності протидії МП. Адже обмеження релігійної свободи часто характеризується саме пригніченням людей, які мають власний погляд на релігійні питання. Тут конкретно підкреслюється, що безпосередньо людей, які сповідують традиції православ'я, застосування не стосується. Ідеться про загрозу національній безпеці Республіки Естонія з боку організації, яка керується та використовується Кремлем як інструмент впливу в умовах агресії проти України, та поширенні дезінформації в самій Естонії. Саме тому окремої уваги потребують характеристики Закону, які вказують на МП як на загрозу національній безпеці Естонії (табл. 2).

На основі наведених тез з пояснювальної записки до Закону про церкви та конгрегації Республіки Естонії у табл. 1 та 2, можна проаналізувати загальну тенденцію щодо контекстного спрямування висунутих обґрунтувань. На табл. 1 декілька тез (3) стосуються безпосередньо питань обмеження релігійної свободи, проте в них бачимо чіткі імператив, згідно з яким свобода – це право на безпеку. Тобто право на обмеження зловживань свободою в інтересах її збереження. Саме тому більшість тез (14) в обох таблицях мають чітке контекстне спрямування, націлене на боротьбу з російським впливом в інтересах національної безпеки Республіки Естонія.

### Дискусія і висновки

На основі вищенаведеного можна зауважити, що протидія Естонського Рійгікогу зловживанням свободою релігійної діяльності з боку Московського патріархату через викривлення православних християнських практик в контексті "впливу та дезінформації, не пов'язаної з практикою віри", не є обмеженням релігійної свободи. Аналогічні висновки було сформульовано в результаті попередніх авторських досліджень щодо особливостей заборони МП в Україні (Synchak, 2024). Таким чином, Український та Естонський досвід боротьби з російським впливом у контексті протидії поширенню інформаційної війни в релігійній площині сутнісно є схожим, адже основною проблемою тут виступає відстоювання національних інтересів, а не обмеження релігійної свободи.

### Список використаних джерел

Букач, М. (2023). Формування безпекової громадянської позиції щодо Української Православної церкви Московського патріархату через просвітницьку діяльність. *Духовність особистості: Методологія, теорія і практика*, 1(1)(105), 31–44. <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-105-1-31-44>

Bohdan SYNCHAK, PhD in Journalism, Assoc. Prof.

ORCID ID: 0000-0002-8186-5692

e-mail: b.synchak@ugi.edu.ua

Private higher educational institution "Ukrainian Institute of Arts and Sciences", Bucha, Ukraine

## BAN ON THE MOSCOW PATRIARCHATE IN ESTONIA: RESTRICTING RELIGIOUS FREEDOM OR FIGHTING RUSSIAN INFLUENCE

**Background.** The study provides a justification of the grounds for the ban of the Moscow Patriarchate in the Law on Churches and Congregations of the Republic of Estonia. The factors influencing Estonia's perception of the Moscow Patriarchate as a "hostile influence" are identified. The justification of the characterization of the Moscow Patriarchate as a threat to national security in the said Law is provided.

**Methods.** The methods of analysis and synthesis were used to determine the state of development of the research topic. The methods of monitoring and modeling were used to study the problematic aspects of Estonian legislation in the context of regulating the activities of the SLC of the MP.

**Results.** The factors that characterize the ban on the MP in Estonia as a restriction of religious freedom or the fight against Russian influence are compared. The content of the provisions of the Law on Churches and Congregations of the Republic of Estonia is detailed. The difference between the restriction of religious freedom and counteracting destructive Russian influence is determined.

Добродум, О., Мартинюк, Е., & Никитченко, О. (2022). УПЦ (МП) в умовах воєнного часу. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*, 2, 115–123. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.2.14>

Золотарьова, О. (2022). Підстави припинення діяльності УПЦ МП в умовах воєнного стану: Політико-правовий аспект. *Юридичний вісник*, 2, 148–155. <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i2.2333>

Мишук, А., & Мишук, М. (2023). Загрози національній безпеці України: Діяльність УПЦ (МП). *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*, 1(15), 43–52. <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-1-6>

*Рійгікогу об'явив Московський патріархат інститутом, підтримуючим російську агресію.* (2024, 6 мая). ERR. <https://rus.err.ee/1609333854/rjigikogu-objavil-moskovskij-patriarhat-institutom-podderzhivajuwim-rossijskuju-agressiju>

Собенко, Н. (2024, 23 вересня). *Закон про заборону релігійних установ, пов'язаних із РФ, набув чинності.* Суспільне. Новини. <https://suspijne.media/842711-zakon-pro-zaboronu-religijnih-ustanov-povazanih-iz-rf-nabuv-chnosti/>

Parliamentary Assembly. (2024). Alexei Navalny's death and the need to counter Vladimir Putin's totalitarian regime and its war on democracy, Resolution 2540. <https://pace.coe.int/en/files/33511/html>

Riigikogu. (2025). Kirikute ja koguduste seaduse muutmise seadus 570 SE (Eesti). <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnou/eelnou/133fc804-5a56-46f8-b595-84cc2a66465f/kirikute-ja-koguduste-seaduse-muutmise-seaduse-eelnou-570-se-i/>

Synchak, B. (2024). Ban of the Ukrainian Orthodox Church-Moscow Patriarchate in Ukraine: Limitation of religious freedom or the fight against Russian influence. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 44(4), Article 4. <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2509>

### References

Bukach, M. (2023). Formation of a secure civic position towards the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate through educational activities. *Spirituality of the individual: Methodology, theory and practice*, 1(1)(105), 31–44 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-105-1-31-44>

Dobrodum, O., Martyniuk, E., & Nykytchenko, O. (2022) UOC (MP) in wartime conditions. Perspectives. *Socio-Political Journal*, 2, 115–123 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.2.14>

Mishchuk, A., & Mishchuk, M. (2023). Threats to the National Security of Ukraine: The Activities of the UOC (MP). *Bulletin of the Precarpathian University. Series: Political Science*, 1(15), 43–52 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-1-6>

Parliamentary Assembly. (2024). Alexei Navalny's death and the need to counter Vladimir Putin's totalitarian regime and its war on democracy, Resolution 2540. <https://pace.coe.int/en/files/33511/html>

*Riigikogu declared the Moscow Patriarchate an institution supporting Russian aggression.* (2024, May 6). ERR [in Russian]. <https://rus.err.ee/1609333854/rjigikogu-objavil-moskovskij-patriarhat-institutom-podderzhivajuwim-rossijskuju-agressiju>

Riigikogu. (2025). Churches and Congregations Act Amendment Act 570 SE (Estonia) [in Estonian]. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnou/eelnou/133fc804-5a56-46f8-b595-84cc2a66465f/kirikute-ja-koguduste-seaduse-muutmise-seaduse-eelnou-570-se-i/>

Sobenko, N. (2024, September 23). *The law on the prohibition of religious institutions associated with The Russian Federation came into force.* Suspijne. News [in Ukrainian]. <https://suspijne.media/842711-zakon-pro-zaboronu-religijnih-ustanov-povazanih-iz-rf-nabuv-chnosti/>

Synchak, B. (2024). Ban of the Ukrainian Orthodox Church-Moscow Patriarchate in Ukraine: Limitation of religious freedom or the fight against Russian influence. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 44(4), Article 4. <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2509>

Zolotareva, O. (2022). Grounds for the termination of the activities of the UOC-MP under martial law: Political and legal aspects. *Legal Bulletin*, 2, 148–155 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i2.2333>

Отримано редакцією журналу / Received: 15.04.25

Прорецензовано / Revised: 27.04.25

Схвалено до друку / Accepted: 26.05.25

**C o n c l u s i o n s .** *The example of the Estonian experience of restricting the activities of the Moscow Patriarchate on its territory in comparison with the Ukrainian one is considered. It is determined that the Ukrainian and Estonian experience of combating Russian influence in the context of counteracting the spread of information warfare in the religious sphere is essentially similar. The main problem here is the defense of national interests, not the restriction of religious freedom.*

**K e y w o r d s :** *ban of the Moscow Patriarchate in Estonia, restriction of religious freedom, information warfare in the religious sphere, extra-religious activity.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.